

Yo‘el kitobi va Laodikiya yettinchi kun adventist jamoati — O‘ttiz ikkinchi qism

Jeff Pippenger

2026-01-20

O‘ttiz Ikkinchi Raqam

Yo‘il kitobiga yetib kelishimiz, guvohimiz sifatida Butrus bilan, sekin kechgan bir sayohat bo‘ldi. Butrus Xudoning bashoratli Kalomida eng hayratlanarli timsollardan biridir, ammo ularning barchasi shunday emasmi? Butrus Qaysariya Filippida bo‘ladi, u shuningdek Hosil bayramida uchinchi soatda yuqori xonada, so‘ng esa o‘sha kunning to‘qqizinchi soatida ma‘badda bo‘ladi. Iso uchinchi soatda xochga mixlandi va to‘qqizinchi soatda jon berdi. Butrus to‘qqizinchi soatda Qaysariyaga chaqiriladi, biroq Korniliy haqidagi voqeada u chaqirilgan Qaysariya, Hermon tog‘i etagidagi Qaysariya Filippi emas edi; u dengiz bo‘yidagi Qaysariya bo‘lib, Qaysariya Maritima deb atalardi.

Kesariya Maritima O‘rta yer dengizi bo‘yidagi qirg‘oq shahri bo‘lib, hozirgi Tel-Avivdan taxminan 30–35 mil shimolda joylashgan (uni Hirod Buyuk ulug‘vor Rim port shahri sifatida qurgan). U Havoriylar kitobida tez-tez uchraydi (15 marta tilga olingan) va Yangi Ahdda ko‘pchilik oddiygina “Kesariya” deb ataydigan shahar aynan shudir. Xushxabarchi Filip o‘zining bashorat qiluvchi to‘rt qizi bilan shu yerda yashagan (Havoriylar 8:40; 21:8). Pavlus shu yerda ikki yil qamoqda saqlangan, hokimlar Feliks va Festus hamda shoh Agrippa huzurida ko‘rinish bergan (Havoriylar 23–26). Balki bundan ham muhimrog‘i shuki, Butrus shu yerda Rimlik yuzboshi Korniliyga va‘z qilgan — bu milodiy 34 yilda, Masih ko‘plar bilan ahdni tasdiqlagan hafta nihoyasiga yetgan paytda, nasroniylikka g‘ayriyahudiylarning birinchi buyuk kirib kelishi edi (Havoriylar 10).

Va u ko‘plar bilan bir hafta uchun ahdni tasdiqlaydi; va haftaning o‘rtasida qurbonlik va nazrni to‘xtatadi; hamda jirkanchliklarning yoyilishi sabab uni vayron qiladi, toki intihogacha; va belgilab qo‘yilgan narsa vayron bo‘lganning ustiga to‘kiladi. Doniyor 9:27.

Kesariya Maritima Yahudiyaning Rim ma‘muriy poytaxti va g‘ayriyahudiylarning yirik markazi bo‘lib xizmat qilgan. Kesariya Filippi esa boshqa shahar bo‘lib, Hermon tog‘ining etagi yaqinida, eng shimolda (Galileya dengizidan taxminan 25–30 mil shimolda), hozirgi Golan tepaliklari hududida (zamonaviy Baniyos) joylashgan. U faqat Injillarda (Matto 16:13 va Mark 8:27), Iso O‘z shogirdlarini Kesariya Filippiga olib borgan voqea munosabati bilan tilga olinadi. Bu Butrus Isoni “Masih, barhayot Xudoning O‘g‘li” deb e‘tirof etgan va Iso: “Men jamoatimni shu qoya ustiga quraman, o‘liklar diyorining darvozalari esa uni yenga olmaydi”, deb e‘lon qilgan mashhur joydir (Matto 16:13–20). U yunon xudolariga, ayniqsa echki-xudo Panaga bag‘ishlangan ma‘badlari bo‘lgan butparast hudud edi; Pananing g‘ori “do‘zax darvozalari” deb atalgan, shu bois Isoning o‘sha yerda aytgan bu bayonoti ayniqsa ta’sirchan yangragan.

Ikki shahar geografik va tarixiy jihatdan mutlaqo alohidadir — ulardan biri janubi-gʻarbdagi gavjum Rim dengiz porti, ikkinchisi esa Iordan daryosining boshlanish manbalari yaqinidagi shimoldagi ellinistik/majusiylar maskandir. Sohildagi shahar Havoriylar kitobida ustun oʻrin tutadi, shimoldagi shahar esa Injillarda hal qiluvchi bir lahzaning markazidadir. Dengizdagi Qaysariya Rimning — mahluqning timsolidir, quruqlikdagi Qaysariya esa ajdarning timsolidir. Opa Uayt xochdan Hosil bayramigacha boʻlgan davrni, xochda boshlangan va Hosil bayramida tugagan “Pentikost mavsumi”ni aniqlab beradi.

“Men Hosil bayrami kunidagi voqealar oʻsha paytdagidan ham buyukroq qudrat bilan takrorlanadigan vaqtni samimiy tashnalik bilan kutmoqdaman. Yuhanno shunday deydi: ‘Men osmondan tushib kelayotgan, buyuk qudratga ega boʻlgan yana bir farishtani koʻrdim; va yer uning ulugʻvorligidan yorishdi.’ Shunda, Hosil bayrami mavsumidagidek, odamlar haqiqatning ularga har biri oʻz tilida aytilayotganini eshitadilar.

“Xudoga xizmat qilishni chin dildan istagan har bir jonga Xudo yangi hayot nafasi ato eta oladi, qurbongohdan olingan tirik choʻgʻ bilan lablarga tegina oladi va ularni Uning madhini bayon etishda fasholatli qila oladi. Minglab ovozlari Xudoning Kalomidagi ajoyib haqiqatlarni eʼlon qilish qudrati bilan toʻldiriladi. Duduq til yechiladi, tortinchoqlar esa haqiqat haqida jasorat bilan guvohlik berish uchun quvvatlaniriladi. Rabbiiy Oʻz xalqiga jon maʼbadini har qanday nopoklikdan poklashda va U bilan shu qadar yaqin aloqani saqlashda yordam bersinki, ular keyingi yomgʻir yogʻdirilganida undan bahramand boʻluvchilar qatorida boʻlsinlar.”
Review and Herald, July 20, 1886.

Texnik jihatdan Elliginchi kun mavsumi Masihning tirilishiga muvofiq keladigan ilk hosil bayramidan boshlanadi; ammo xochdagi oʻlim boʻlmaganida, tirilgan Najotkor tirilganida Oʻzi bilan olib borishi uchun qon boʻlmas edi. Uning oʻlimisiz, U Hayot Nonidek xamirturushsiz non bayrami kunida orom olmagan boʻlar edi, va Hayot Noni ilk hosil bayramida tirilishidan oldin orom olishi zarur edi; shu tariqa Elliginchi kunning kuni va bayramiga olib boradigan ellik kunlik davr boshlangan.

Masih bir hafta davomida ahdni tasdiqlash uchun kelganida, bu hafta Uning suvga choʻmishi bilan boshlandi, soʻng “haftaning oʻrtasida”, yaʼni uch yarim yil oʻtgach, U xochga mixlandi, xamirturushsiz non kuni qabrda orom oldi, yakshanba kuni arpa hosilining ilk mevalari bayrami sifatida tirildi va shu tariqa bugʻdoyning ilk mevalari bayramigacha yetib boradigan ellik kunlik Pentikost mavsumini boshlab berdi. Xochdan haftaning oxirigacha, yana uch yarim yil oʻtgach, yetti yillik davr Qaysariya Maritimadagi Korniliy bilan oʻz yakuniga yetdi; u milodiy 34-yilda, haftaning oxirida, xristian jamoatiga kirgan ilk gʻayriyahudiy imonli boʻldi.

Masih ahdni tasdiqlash uchun kelgan hafta paygʻambarlik maʼnosida 2 520 kundir, va xoch “haftaning oʻrtasida”dir; shuning uchun u suvga choʻmishdan 1 260 kun keyin va Korniliy imonga kirganidan 1 260 kun oldin sodir boʻlgan. Xochda Masih uchinchi soatda mixlandi, va U toʻqqizinchi soatda vafot etdi. Bu Pentikost mavsumining boshlanishi edi va oxirida, (chunki Iso har doim oxirni boshlanish orqali tasvirlaydi), Pentikost kunida Butrus Yoel kitobidan oʻzining birinchi vaʼzini uchinchi soatda, Masih tirilgan kunida shogirdlar bilan uchrashgan yuqori xonada qiladi. Soʻng Butrus Yoel haqidagi ikkinchi vaʼzini maʼbadda toʻqqizinchi soatda qiladi.

Ravshanki, uchinchi va to‘qqizinchi soat Pentikost mavsumining boshlanishi va tugashining alfa va omega ramzidir.

Satr ustiga satr qo‘yib, ushbu ikki voqeaning uchinchi va to‘qqizinchi soatini bir-biriga moslaganimizda, biz olti soatni bo‘linishga guvohlik beruvchi bashoratli davr sifatida topamiz. Masih hayotdan o‘limga, o‘limdan esa hayotga o‘tadi. U yerdan osmonga ko‘tariladi va yana yerga qaytadi. Butrus ma‘baddan tashqarida bo‘ladi, so‘ngra uning ichida bo‘ladi. Albatta, uchinchi soatdan to‘qqizinchi soatgacha bo‘lgan boshqa parallel mosliklar ham bor, ammo avvalo biz Butrus, Korniliy va dengiz bo‘yidagi Kesariyani ko‘rib chiqishimiz kerak.

Olti soatda ifodalangan bashoratli bo‘linishlarda bo‘lgani kabi, farishta Korniliyga uni Butrusni chaqirtirishga yo‘naltirish uchun yuborilganda, bu to‘qqizinchi soat edi.

Qaysariyada Korniliy ismli bir kishi bor edi; u Italiyaliklar deb ataluvchi qo‘shinning yuzboshisi edi. U taqvodor, butun xonadoni bilan birga Xudodan qo‘rqadigan, xalqqa ko‘p sadaqa beradigan va doimo Xudoga ibodat qiladigan kishi edi. U kunning to‘qqizinchi soati chamasi bir vahiyda Xudoning bir farishtasi o‘z oldiga kirib kelib: “Korniliy!” deb aytayotganini aniq ko‘rdi. U esa unga tikilib, qo‘rqib ketdi va: “Nima buyurasan, Hazrat?” dedi. Farishta unga dedi: “Sening ibodatlarining va sadaqalarining Xudo huzuriga yodgorlik bo‘lib ko‘tarildi. Endi Yoppaga odam yubor va Butrus laqabli Simunni chaqirtir.” Havoriylar 10:1–5.

Farishtaning kelishi xabarning ham, yo‘l belgining ham ramzidir, va farishta: “Sening ibodatlarining va ehsonlaring Xudo huzuriga yodgorlik bo‘lib ko‘tarildi”, deganda, bu yo‘l belgi ekanini tasdiqlaydi. Haftaning yakunining yo‘l belgisi — Korniliyning to‘rt kun ro‘za tutgach, to‘qqizinchi soatda Butrusni chaqirtirganidir, va bu “yodgorlik” deb ataladi, bu esa yo‘l belgidir. “Yuzboshi” sifatida Korniliy yuz kishining ustidan qo‘mondon edi.

Matto o‘n oltinchi bobda Butrus Kesariya Filippiyada bo‘lganida, biron bir soatga ishora yo‘q. Kesariya Filippiya — Iso shogirdlarni u yerga olib borgan paytda shaharning nomi edi. Doniyor o‘n birinchi bob, o‘n uchinchi-o‘n beshinchi oyatlarning tarixida — Panium jangida bajo keltirilgan va Qo‘shma Shtatlardagi Yakshanba qonuniga olib boradigan urushning timsoli bo‘lgan oyatlarda — Kesariya Filippiya Panium deb atalgan. Butrus o‘n uchinchi-o‘n beshinchi oyatlarda, ya‘ni u Panium bo‘lgan Kesariya Filippiyada bo‘lganida, o‘sha yerda turibdi.

Panium jangi Doniyor kitobining o‘n birinchi bobidagi o‘n uchinchi oyatdan o‘n beshinchi oyatgacha bo‘lgan qismning amalga oshishi bo‘lganini hamda ushbu oyatlar va Panium jangi tarixi Amerika Qo‘shma Shtatlaridagi Yakshanba qonuniga olib boradigan urushni ko‘rsatishini aniqlash — aynan “qator ustiga qator” metodologiyasi qanday ishlash uchun mo‘ljallangan bo‘lsa, shundaydir. Ushbu metodologiyani qo‘llash Caesarea Philippi va Paniumning o‘zaro muvofiqlashtirilishini talab qiladi, chunki bu haqiqatga daxldor bo‘lgan bashoratning asosiy qoidasi shuki, “qadimgi payg‘ambarlarning har biri o‘zlari yashagan kunlardan ko‘ra ko‘proq bizning kunimiz uchun so‘zlagan.” Pavlus yana payg‘ambarlarning ruhlari payg‘ambarlarga bo‘ysunishini qo‘shimcha qiladi, shuning uchun ular nafaqat oxirgi kunlarni ko‘rsatadilar, balki ularning barchasi o‘zaro hamfikrdirlar.

Shu sababli, agar va qachon Panium Xudoning bashoratiy Kalomida Panium, so'ngra esa Kesariya Filippi sifatida aniqlansa, keyingi kunlarda ularning har ikkalasi ham tatbiq etilishi lozim va ular bir-biriga muvofiq kelishi kerak, chunki ular ayni bir shahardir.

Bu mantiqqa bog'liq holda, garchi bir oz farqli bo'lsa-da, Qaysariya Filippi va Qaysariya Maritima ham bor. Butrus Masih bilan Qaysariya Filippiga bordi, ammo u Muqaddas Ruh tomonidan Qaysariya Maritimaga yuborildi. Shunga qaramay, har ikkala Qaysariyada ham ahdning asosiy qahramoni Butrusdir. Bu yo'nalishdagi ajablanarli jihat shuki, aynan to'qqizinchi soatda Korniliy farishta tomonidan ziyorat qilinib, Butrusni chaqirtirishga buyurildi. Qaysariyadagi Butrus bashoratli ramzdir, ammo bu ikki Qaysariya aniq ravishda bir-biridan farq qiladi. Ulardan biri dengiz bo'yidagi Qaysariya, ikkinchisi esa quruqlikdagi Qaysariyadir. Dengiz bo'yidagi Qaysariya g'ayriyahudiylar bilan bog'liqdir, va Korniliy milodiy 34 yilda ahd haftasining aynan oxirida imonga kelgan birinchi g'ayriyahudiy edi. Dengiz bo'yidagi Qaysariya to'qqizinchi soatdir va u Hosil bayramida Ma'baddagi Butrus hamda Masihning to'qqizinchi soatda o'limi bilan mos tushadi.

Yerdagi Qaysariya, ya'ni Qaysariya Filippi, uchinchi soatdir. Tanlash uchun boshqa hech qanday imkon yo'q. Boshida Qaysariya Filippi — uchinchi soat, oxirida esa Qaysariya Maritima — to'qqizinchi soatdir. Filippi olti soatlik davrning alfasi, Maritima esa omegasi hisoblanadi. To'qqizinchi soatdagi omega — ahd haftasining o'rtasida Masihning o'limi edi, va Pentikost kunida ma'baddagi Butrus ham to'qqizinchi soat bilan bog'liq edi. Korniliyning Butrusni chaqirtirishi Masihning o'limiga muvofiq keladi, bu esa yakshanba qonunining timsolidir; shuningdek, Pentikost kunida ma'baddagi Butrusga ham muvofiq keladi, bu ham yana bir bor yakshanba qonunining timsolidir. Korniliy, birinchi g'ayriyahudiy imonli sifatida, yakshanba qonuni davridagi o'n birinchi soatning birinchi ishchisini ifodalaydi.

Masih xochga mixlangan uchinchi soat va Butrus yuqori xonada bo'lgan uchinchi soat, albatta, va faqatgina Kesariya Filippini ifodalashi mumkin. Butrus Hosil bayrami kuni bo'lgan yuqori xona, aynan Masih tirilganidan, osmonga ko'tarilganidan va tushganidan keyin zohir bo'lgan o'sha yuqori xonaning o'zi edi. Masih yuqori xonaga keldi, so'ng ellik kun o'tib, Hosil bayrami kuni, Butrus aynan o'sha yuqori xonada Yoel kitobining xabarini bayon qildi.

Kesariya Filippi xochga mixlanish va Hosil bayramidagi yuqori xonaga muvofiq keladigan uchinchi soatdir. Xochga mixlanish tarqalishning ramzi, yuqori xona esa birlikning ramzidir. Bu Kesariya Filippini Yakshanba qonunidan sal oldingi nuqta sifatida belgilaydi; o'sha yerda bir toifa tarqaladi, boshqasi esa yig'iladi. Panium jangining tarixi takrorlana boshlaganda, nodon va dono bokiralar abadiy ravishda ajraladi va ular xoch ustida, ya'ni Yakshanba qonunining yaqinlashuvini ifodalovchi narsa ustida ajraladilar. Masih aynan Kesariya Filippida yaqinlashib kelayotgan Yakshanba qonuni haqida ta'lim bera boshlagan edi. U shunday qilganida, Butrus bu xabarga qarshi chiqdi; shu tariqa, to'qqiz oyatda Butrus muhrlanganlarni ham, xoch xabari — ya'ni Yakshanba qonuni — tufayli tarqaladiganlarni ham ifodalaydi.

U ularga dedi: “Sizlar esa Meni kim deb aytasizlar?”

Shunda Simun Butrus javob berib dedi: Sen Masihsan, barhayot Xudoning O'g'lisan.

Iso unga javob berib dedi: “Baxtiyorsan sen, Simun Barjona; chunki buni senga tana va qon emas, balki osmondagi Otam ayon qildi. Men ham senga aytaman: sen Butrussan, va Men O‘z jamoatimni mana shu qoya ustiga quraman; do‘zax darvozalari esa unga qarshi ustun kelolmaydi. Men senga Osmon Shohligining kalitlarini beraman; yer yuzida nimani bog‘lasang, osmonlarda bog‘langan bo‘ladi; va yer yuzida nimani yechsang, osmonlarda yechilgan bo‘ladi.”

Shundan so‘ng, U O‘z shogirdlariga Uning Iso Masih ekanini hech kimga aytmalikni buyurdi. O‘sha vaqtdan boshlab Iso O‘z shogirdlariga Quddusga borishi, oqsoqollar, bosh ruhoniylar va kotiblardan ko‘p azob chekishi, o‘ldirilishi va uchinchi kuni qayta tirilishi lozimligini ko‘rsata boshladi.

Shunda Butrus Uni chetga olib, Uni koyiy boshladi va dedi: “Bu Sendan yiroq bo‘lsin, Rabbim; bu Senga aslo bo‘lmaydi.”

Lekin U burilib, Butrusga dedi: “Ey shayton, Mening orqamga o‘t! Sen Menga to‘siqsan; chunki sen Xudoning narsalarini emas, balki insonlarning narsalarini o‘ylaysan.” Matto 16:15–23.

Uchinchi soatdagi xochga mixlanish va Butrusning yuqori xonadagi xabari bug‘doy va begona o‘tlar ikkalasi ham mavjud bo‘lgan jamoat sifatida ta’riflanadigan jangari jamoatning g‘olib jamoatga bo‘lgan payg‘ambarlik o‘tishini bir-biriga muvofiqlashtiradi. G‘olib jamoat Hosil bayramining ilk hosil bug‘doy nazridir, bu esa Yakshanba qonunidir. Begona o‘tlar bilan bug‘doy pishib yetilganda, farishtalar bu ikki toifani bir-biridan ajratadilar. 11-sentyabrda sepa boshlagan yomg‘ir bug‘doy bilan begona o‘tlarning hosilga kirishiga sabab bo‘ladi.

Olti soatlik bir davr Exeter lager yig‘inining tarixini 1844-yil 22-oktabrgacha, Masihning Quddusga tantanali kirishini va shoh Dovudning sandiq bilan Quddusga kirishini ifodalaydi. To‘qqizinchi soat esa kechki qurbonlik vaqti ham bo‘lib, taxminan soat 3 ga to‘g‘ri keladi.

Endi qurbongoh ustiga keltiradiganing shudir: har kuni muntazam ravishda bir yoshli ikkita qo‘zi. Bir qo‘zini ertalab keltirasan, ikkinchi qo‘zini esa kechqurun keltirasan. Chiqish 29:38, 39.

“Hatto” deb tarjima qilingan so‘z ba’zan “ikki oqshom orasida” tarzida ifodalanadi. Ikki oqshom orasidagi vaqt uchinchi soatdan to‘qqizinchi soatgacha bo‘lgan olti soatlik davrni anglatadi. Masihning ahd haftasi xochdagi olti soatlik davrni ifodalaydi; bu esa Hosil bayramidagi olti soatlik davrning alphasiga aylanadi. Ahd haftasidagi ikki guvoh olti soatlik bir davrni ko‘rsatadi; bu davr nafaqat muqaddas haftaning bashorati bilan, balki Hosil bayrami mavsumining ramzlari bilan ham bevosita bog‘langandir. So‘ng ayni o‘sha bashoratli haftaning yakunida Butrus to‘qqizinchi soatda Kesariyaga chaqiriladi. Muqaddas haftaning shu bir bashoratli tuzilmasi ichida uchta to‘qqizinchi soat mavjudligi; ulardan ikkitasi olti soatlik davrning omega yakunlari bo‘lgani, va bu ayni paytda ertalabki hamda kechki qurbonliklar orasidagi davr bo‘lgani, bashorat zarurati nuqtai nazaridan Korniliyning to‘qqizinchi soatida tugagan bir davrning alphasini tashkil etuvchi uchinchi soat ham mavjud bo‘lishini talab etadi.

Ikkita Qaysariya, ikkalasida ham Butrus markaziy shaxs sifatida namoyon bo‘lib, Qaysariya Filipini uchinchi soat deb belgilaydi. O‘sha olti soatlik davr Qaysariya bilan boshlanib, Qaysariya bilan yakunlanadi, chunki nihoya ibtido orqali tasvirlanadi.

Fisih qo‘zisi kechqurun, ya‘ni to‘qqizinchi soatda — Masih vafot etgan paytda — so‘yilishi kerak edi.

Uni o‘sha oyning o‘n to‘rtinchi kunigacha saqlab turinglar; va Isroil jamoatining butun yig‘ini uni kechqurun so‘ysin. Chiqish 12:6.

Ibodot vaqti ayni to‘qqizinchi soat hamdir, chunki bu kechki qurbonlik payti edi.

Ibodatim Sening huzuringda tutatqiday namoyon bo‘lsin; qo‘llarimni ko‘tarishim esa kechki qurbonlik kabi bo‘lsin. Zabur 141:2.

Kechki qurbonlikning ibodat soati ekaniga muvofiq, Ezra kechki qurbonlik paytida ibodat qilmoqda; demak, u to‘qqizinchi soatda ibodat qilmoqda, xuddi Butrus ma‘badda bo‘lganida, Masih vafot etganida va Korniliyga Butrusni chaqirtirish buyurilganida bo‘lgani kabi.

Kechki qurbonlik paytida men g‘amginligimdan turdim; va kiyimimni ham, ustki libosimni ham yirtib, tiz cho‘kdim va qo‘llarimni Egam Xudoga tomon yozdim. Ezra 9:5.

O‘z ibodatida Ezra, ma‘bad va Quddusni qayta qurish uchun Bobildan chiqqanlar butparast xotinlarga uylanganini anglab, tavba qilmoqda.

Endi Ezra ibodat qilib, gunohini e‘tirof etib, yig‘lab va o‘zini Xudoning uyi oldida yerga tashlab yotganida, Isroildan uning oldiga erkaklar, ayollar va bolalardan iborat nihoyatda katta bir jamoat to‘plandi; chunki xalq qattiq yig‘lar edi. Shunda Elam o‘g‘illaridan bo‘lgan Yehiyel o‘g‘li Shexanyoh javob berib, Ezraga dedi: “Biz Xudoyimizga qarshi xiyonat qildik va bu yurt xalqlaridan begona xotinlar oldik; biroq endi ham bu masalada Isroil uchun umid bor. Endi esa, keling, xotinlarning barchasini va ulardan tug‘ilganlarni ham Rabbimiz bilan ahd qilib jo‘nataylik, xo‘jayinimning maslahati hamda Xudoyimizning amridan titraydiganlarning maslahati bo‘yicha; va bu Qonunga muvofiq bajarilsin. Tur o‘rningdan, chunki bu ish senga taalluqlidir; biz ham sen bilan birgamiz. Dadil bo‘l va buni amalga oshir.”

Shunda Ezra turib, bosh ruhoniylarni, levilarni va butun Isroilni bu so‘zga muvofiq ish tutishga qasam ichishga majbur qildi. Ular qasam ichdilar. So‘ng Ezra Xudoning uyi oldidan turib, Eliashib o‘g‘li Yohonanning xonasiga bordi; u yerga kelgach, surgun qilinganlarning gunohi sababli aza tutgani uchun non yemadi ham, suv ichmadi ham. Shunda Yahudo va Quddus bo‘ylab surgun avlodlarining hammasiga jar solib, Quddusga yig‘ilishlari buyurildi; va kimki amirlar hamda oqsoqollarning maslahatiga muvofiq uch kun ichida kelmasa, uning butun mol-mulki musodara qilinsin va o‘zi surgun qilinganlar jamoatidan ajratilsin, deb e‘lon qilindi. Shunda Yahudo va Benyaminning barcha erkaklari uch kun ichida Quddusga yig‘ildilar. Bu to‘qqizinchi oy edi, oyning yigirmanchi kuni; va butun xalq Xudoning uyi oldidagi maydonda bu ish sababli va qattiq yomg‘ir tufayli titrab o‘tirardi. Ezra 10:1–9.

Bir yuz qirq to‘rt mingning ahdi g‘ayri xotinlar olganlardan ajralish sifatida ifodalanadi. Bu dono va nodon bokiralarning ajralishidir va u to‘qqizinchi soatda sodir bo‘ladi; bu Masihning o‘limi,

Hosil bayramida ma’baddagi Butrus hamda Butrusning dengiz bo’yidagi Kesariyaga chaqirilishidir. Ezraning ajratishi, shuningdek, Malaki kitobining uchinchi bobida Ahd Elchisi tomonidan levilarning poklanishidir. Malakidagi poklanish Masihning ma’badni ikki bor poklaganini tasvirlaydi.

“Ma’badni dunyoning xaridorlari va sotuvchilaridan tozalash orqali Iso O‘zining qalbni gunohning nopokligidan,—jonni buzadigan dunyoviy istaklardan, xudbin nafs-havaslardan, yomon odatlardan tozalash vazifasini e’lon qildi. Malaki 3:1–3 iqtibos keltirilgan.” Asrlarning orzusi, 161.

Ezraga va ahdga kirayotganlarga «o‘rinlaridan turish» aytiladi, Yoshua esa o‘ttiz sakkiz yil davomida barcha isyonkorlar o‘lib bo‘lgach, turishga buyurildi. Qadimgi Isroilning o‘n karra sinov jarayonida muvaffaqiyatsizlikka uchrashi uchun ikki yil kerak bo‘ldi, oradan o‘ttiz sakkiz yil o‘tgach esa isyonkorlarning barchasi o‘ldi va Xudo ularga turishni aytadi.

Endi o‘rningizdan turinglar, dedim men, va Zered soyligidan o‘tinglar. Va biz Zered soyligidan o‘tdik. Kadesh-Barneadan chiqib, Zered soyligidan o‘tib bo‘lgunimizcha o‘tgan vaqt o‘ttiz sakkiz yil bo‘ldi; toki Egamiz ularga qasam ichganidek, jangchi erkaklarning butun avlodi lashkar orasidan qirilib bitguncha. Qonunlar takrori 2:13, 14.

Yuhanno 5-bobda Iso o‘ttiz sakkiz yil davomida ojiz bo‘lib yotgan kishini sog‘aytirdi, va Uni sog‘aytirganida, o‘sha kishiga: “O‘rningdan tur”, dedi.

Chunki ma’lum bir faslda bir farishta hovuzga tushib, suvni qo‘zg‘atar edi; suv qo‘zg‘algandan keyin unga birinchi bo‘lib kirgan kishi qanday dardga chalingan bo‘lmasin, sog‘ayib ketar edi. U yerda o‘ttiz sakkiz yildan beri xastalikka muhtalo bo‘lgan bir kishi bor edi. Iso uni yotgan holda ko‘rib, shu ahvolda uzoq vaqtdan beri ekanini bilib, unga dedi: “Sog‘ayishni xohlaysanmi?”

Ojiz kishi Unga javob berib dedi: Hazrat, suv qo‘zg‘alganda meni hovuzga tushirib qo‘yadigan hech kimim yo‘q; men kelgunimcha esa mendan oldin boshqa biri tushib ketadi.

Iso unga dedi: “O‘rningdan tur, to‘shagingni olgin-da, yur.” Va shu zahoti u odam sog‘aydi, to‘shagini oldi va yurdi. O‘sha kun esa Shabbat kuni edi. Yuhanno 5:4–9.

Ezraning yuz qirq to‘rt ming kishining ahdi haqidagi tasvirida xalq “o‘rnidan turishi” kerak edi. 1838-yilda mashhur milleriy va’zgo’y Josiah Litch 1840-yillar atrofida Usmonli hukmronligining yakun topishini oldindan aytdi, va Milleriy xabari ko‘tarildi; so‘ngra u 1840-yil 11-avgustdagi aniq bajo bo‘lish bilan quvvatlantirildi. Zafar qozongan jamoatning yuksaltirilishi, ahd mustahkamlanganda Xudoning xalqini o‘rnidan turishga undaydigan bashoratni ham o‘z ichiga oladi. Ezraning begona xotinlardan ajralishida biz Malakiydagi leviylarning poklanishini, shuningdek Masihning ma’badni ikki bor poklashini ko‘ramiz; va har bir yo‘nalish bug‘doy bilan begona o‘tlarning ajratilishini ko‘rsatadi; bu esa Masih yuz qirq to‘rt ming kishining yuragidan gunohni abadiy olib tashlaganida amalga oshadi. Masihning to‘qqizinchi soati, Butrusning ikkita to‘qqizinchi soati hamda Ezraning poklanish haqidagi ibodati yakshanba qonuni bilan muvofiqlashadi; o‘sha paytda keyingi yomg‘ir o‘lchovsiz to‘kiladi. Doniyor kitobining

to‘qqizinchi bobida Doniyor o‘z iltijolariga javobni kechki qurbonlik vaqtida, ya’ni to‘qqizinchi soatda oladi.

Ha, men ibodatda gapirayotgan paytimda, hatto avval boshdagi vahiya ko‘rganim o‘sha kishi — Jabroil — tez uchib kelib, kechki qurbonlik paytida menga tegdi. Doniyor 9:21.

Bizga Shinarning buyuk daryolari bo‘yida Doniyorga berilgan vahiyalar hozir amalga oshish jarayonida ekani va bashoratlar berilgan paytdagi sharoitlarni ko‘rib chiqishimiz lozimligi ma’lum qilinadi.

“Doniyor Xudodan olgan nur ayniqsa mana shu oxirgi kunlar uchun berilgan edi. U Ulay va Hiddekel bo‘ylarida — Shinarning buyuk daryolari qirg‘og‘ida — ko‘rgan vahiyalar hozir amalga oshish jarayonidadir, va bashorat qilingan barcha hodisalar tez orada yuz beradi.

“Doniyorning bashoratlari berilgan paytda yahudiy xalqining sharoitlarini ko‘rib chiqing.”
Testimonies to Ministers, 113.

Hiddekel va Ulay daryolari bilan bog‘liq vahiyalarning nuri Doniyor kitobining o‘n birinchi bobining so‘nggi olti bobini ifodalaydi. To‘qqizinchi bobda, Ulay daryosi bilan ifodalangan holda, Doniyorga yettinchi, sakkizinchi va to‘qqizinchi boblar haqida nur beriladi. O‘ninchi bobda, Hiddekel daryosi bilan ifodalangan holda, Doniyorga o‘ninchi, o‘n birinchi va o‘n ikkinchi boblarning nuri beriladi. Bashoratli ma’lumot ham boblar ichida ifodalangan bashoratli voqealar orqali, ham Doniyorning o‘zi orqali ifodalanadi, chunki bashoratlar berilgan paytda yahudiy xalqining sharoitlarini ham e’tiborga olishimiz lozim.

Biz o‘sha mulohazalarni oxirgi kunlarga olib borib, ularni boshqa payg‘ambarning shahodatlari bilan uyg‘unlashtirishimiz kerak. Bu shuni anglatadiki, xuddi Butrus Kesariya Filippida, shuningdek Kesariya Maritimada bo‘lgani kabi, Doniyor to‘qqizinchi bobda to‘qqizinchi soatda Jabroil tomonidan ziyorat qilinadi va o‘ninchi bobda esa yigirma ikkinchi kuni ziyorat qilinadi. Ulay va Hiddekelning oxirgi kunlar uchun nuri yigirma ikkinchi kunning to‘qqizinchi soatida Doniyorga muhrdan ochiladi. O‘sha nur Yakshanba qonuni vaqtida kechgi yomg‘irning o‘lchovsiz to‘kilishini ifodalaydi.

Doniyorning guvohligi to‘qqizinchi soatda to‘la ochiladi, chunki u oxirgi kunlarda Xudoning xalqiga “ro‘y beradigan” narsalarning ham tashqi, ham ichki tarixini aniqlab beradi. O‘sha nur e’lon qilinganda, Korniliy timsolida ifodalangan g‘ayriyahudiylar bir yuz qirq to‘rt mingni chorlaydilar, yakshanba kuniga majburlash orqali Xudoning qonuni o‘ldiriladi, va Butrus Masih tark etgan hamda yahudiylarning bo‘m-bo‘sh uyi deb belgilagan ma’badga xabar yetkazadi. Butrus g‘ayriyahudiylarga, shuningdek Sanhedringa murojaat qiladi, Ezro esa ajralish uchun yolvoradi, Doniyor esa nur uchun ro‘za tutib ibodat qiladi. Hosil bayramidagi to‘qqizinchi soat, Masihning o‘limidagi to‘qqizinchi soat, Korniliyning Butrusni chaqirishi, kechqurungi qurbonlik — bularning hammasi Karmel tog‘idagi Ilyos bilan uyg‘unlashadi.

Olti soatlik davr Yakshanba qonuni bilan yakunlanadigan davrni ifodalashi ravshandir, biroq uning boshlanishi ham oxir bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan bir voqea bilan belgilanadi; xuddi ertalabki va kechki qurbonliklar shunday bo‘lgani kabi. Butrus nuqtayi nazaridan, olti soatlik davr —

Qaysariya Filipidan dengiz bo'yidagi Qaysariyagachadir. Hosil bayramida esa bu yuqori xonadan ma'badgacha bo'lgan davr edi. Yo'lning boshida o'rnatilgan yorqin nur bo'lgan davr — bu Yarim tun hayqirig'idir, va o'sha davr Yakshanba qonunigacha yetib boradi. Ikki oqshom orasidagi olti soat Masihning Quddusga tantanali kirishini ifodalaydi, bu esa o'z navbatida 1844-yil 12-avgustdan 17-avgustgacha bo'lgan Exeter lager yig'inidan 1844-yil 22-oktabrda o'z yakuniga yetgan xabarning e'lon qilinishini boshlab bergan davrni ifodalagan. Exeter — Qaysariya Filippi, dengiz bo'yidagi Qaysariya esa 1844-yil 22-oktabrdir. Boshlanish ham, yakun ham Qaysariya bilan belgilanadi.

Zafarli kirish boshida ham, oxirida ham bir mojaroga belgilangan. Exeterdagi mojaro Watertown chodiri hududida sodir bo'layotgan soxta sajda orqali ifodalangan edi. O'sha ikki chodir orqali ikki xabar ifodalangan edi; va Masih yaqinda bo'shatilgan eshakka minib, Zaytun tog'idan tushib Quddusga kirib kelayotganida, mayda-chuyda e'tiroz qiluvchi yahudiylar e'lon qilamayotgan xabar ustidan nolishdi. Birinchi va oxirgi mojaro davr uchun alfa va omegani belgilab beradi. Exeterda Watertown toifasi moyi bo'lmagan bokiralar sinfini ifodalaydi va ular uchun najot eshigi yopilgan edi. O'sha davrning oxirida muqaddas joyga kirish eshigi yopildi; shu tariqa davr uchun alfa va omega ta'minlandi. O'sha alfa va omega zafarli kirishning ikki mojarosi bilan, hamda Qaysariyadan Qaysariyagacha bo'lgan davr bilan Butrus orqali mos tushadi.

Kesariya Filippida Simon Barjona ismi Butrusga o'zgartiriladi; bu parchada u ilhomning og'zi bo'lgani uchun maqталadi, so'ng esa xoch xabariga qarshi chiqqani uchun Shayton deb hukm qilinadi. Butrus cho'mish va xoch xabari — ya'ni 9/11 va Yakshanba qonuni xabari — orqali bir-biridan ajratiladigan ikki toifaning timsolidir.

“Farziy va bojxona yig'uvchisi timsolida ifodalangan har bir toifa uchun havoriy Butrus tarixida bir saboq bor. Shogirdlikning ilk davrida Butrus o'zini kuchli deb bilardi. Farziy kabi, o'z bahosida u «boshqa odamlardek emas» edi. Masih O'ziga xiyonat qilinishi arafasida shogirdlarini oldindan ogohlantirib: «Sizlarning hammangiz bu kecha Men tufayli qoqilasizlar», deganida, Butrus ishonch bilan shunday dedi: «Hamma qoqilsa ham, men esa qoqilmayman». Mark 14:27, 29. Butrus o'z xavfini bilmas edi. O'ziga bo'lgan ishonch uni yo'ldan ozdirdi. U vasvasaga bardosh bera olaman, deb o'ylardi; ammo bir necha qisqa soatdan keyin sinov keldi va u qasam ichib, la'natlar aytib, o'z Rabbisini inkor etdi.”
Masihning masallardan bergan saboqlari, 152.

To'qqizinchi soatda, ya'ni Ilyosning ibodatiga javoban kechqurungi nazr vaqti bo'lgan paytda, Xudoning xalqiga Egamizning O'zi Xudo ekanini bildirish maqsadida osmondan olov tushib, nazrni yutib yubordi. Karmel tog'ida ikki toifa ramziy ifodalangan: biri o'shanda Egamizning O'zi Xudo ekanini bilib oladigan toifa, ikkinchisi esa Baal payg'ambarlari bilan ifodalangan bo'lib, keyinchalik qatl etiladi.

Va shunday bo'ldiki, kechki qurbonlik nazr etiladigan vaqtda Ilyos payg'ambar yaqin kelib, dedi: Ey Ibrohimning, Ishoqning va Isroilning Egasi bo'lgan Xudo, bugun ma'lum bo'lsinki, Sen Isroilda Xudosan, men esa Sening qulingman, va bu ishlarning hammasini Sening so'zingga binoan qildim. Meni eshit, ey Egam, meni eshit, toki bu xalq Sen Egamiz Xudo ekaningni va ularning yuragini yana O'zingga qaytarganingni bilsin.

Shunda Egamizning olovi tushib, kuydiriladigan qurbonlikni ham, o‘tinlarni ham, toshlarni ham, tuproqni ham yutib yubordi, handaqdagi suvni esa yalab quritdi. Buni butun xalq ko‘rgach, yuztuban yiqildilar va dedilar: “Egamiz — Xudodir; Egamiz — Xudodir.”

Shunda Ilyos ularga dedi: “Ba’alning payg‘ambarlarini ushlanglar; ulardan birortasi ham qochib ketmasin.” Ular ularni ushladilar; Ilyos esa ularni Qishon soyiga tushirib borib, o‘sha yerda o‘ldirdi. 1 Shohlar 18:36–40.

Kechki qurbonlik, Masihning o‘limi, Butrusning cho‘loq odamni sog‘aytirishi, Butrusning xabarni g‘ayriyahudiylarga olib borishi, Doniyorning bashoratli nurni qabul qilishi, Ilyosning ibodatiga olov bilan javob berilishi, Ezra esa qop kiyib, kul ichida Laodikeyaning Filadelfiyaga o‘tishi, jangari jamoatning g‘olib jamoatga o‘tishi uchun ibodat qilmoqda. To‘qqizinchi soat — qurbonlik soati, ijobat bo‘lgan ibodat soati, osmon yerga tegadigan soat, hukm bilan rahm-shafqat o‘rtasidagi ko‘prikdir; va shuning uchun Masih to‘qqizinchi soatda vafot etadi, chunki qurbonlikning to‘qqizinchi soati xushxabarni zulmatda o‘tirgan g‘ayriyahudiylarga ochdi, ammo Doniyor kitobi yakshanba qonuni paytida to‘liq ochilganda ular buyuk nurni ko‘radilar.

Hakamlar 6:21 da Gid‘onning nazr etgan qurbonligida Egamizning Farishtasi Gid‘onning go‘sht va xamirturushsiz non tortig‘iga tayog‘i bilan tegadi, va qoyalikdan olov otilib chiqib, uni butunlay yutib yuboradi. Bu olov Xudoning Gid‘onni chaqirganini va alomatni qabul qilganini tasdiqladi.

Shunda u unga dedi: “Agar endi nazaringda marhamat topgan bo‘lsam, men bilan so‘zlashayotganingga menga bir alomat ko‘rsat. Sendan iltimos qilaman, men oldingga qaytib kelib, hadyamni olib chiqib, uni oldingga qo‘ygunimcha, bu yerdan ketma”. U dedi: “Sen qaytib kelguningcha kutib turaman”. Shunda Gido‘n ichkariga kirib, bir uloqni va bir efa undan xamirturushsiz kulchalar tayyorladi. Go‘shetni savatga soldi, sho‘rvani esa qozonga quydi; so‘ng bularni eman daraxti ostiga uning oldiga olib chiqib, taqdim etdi. Xudoning farishtasi unga dedi: “Go‘sht bilan xamirturushsiz kulchalarni olib, mana shu qoya ustiga qo‘y va sho‘rvani to‘kib yubor”. U shunday qildi. So‘ng Egamizning farishtasi qo‘lidagi hassaning uchini uzatib, go‘sht bilan xamirturushsiz kulchalarga tekkizdi; shunda qoyadan olov ko‘tarilib, go‘sht bilan xamirturushsiz kulchalarni yutib yubordi. Keyin Egamizning farishtasi uning ko‘z o‘ngidan g‘oyib bo‘ldi. Gido‘n uning Egamizning farishtasi ekanini anglagach, dedi: “Voy, ey Parvardigor Egam! Chunki men Egamizning farishtasini yuzma-yuz ko‘rdim”. Hakamlar 6:17–22.

Farishta bobning birinchi oyatida Gid‘onga zohir bo‘ldi va Gid‘onni “jasoratli qudratli er” deb atadi; Gid‘on esa bu da‘voni isbotlash uchun bir alomat so‘radi. So‘ng Gid‘on farishtadan biroz turib turishini so‘raydi, vahiyda turib qoladigan farishta esa ikkinchi farishtadir. Tutilish vaqti nihoyasiga yetgach, Gid‘on bir nazr taqdim etadi va olov nazrni yutib yuboradi. Gid‘on to‘qqizinchi soatda turibdi, chunki Ilyos kechqurungi qurbonlik edi, va to‘qqizinchi soat — Pentikostal olov tillari uyg‘unlashadigan yakshanba qonunidir. Gid‘on Rabbii bilan yuzma-yuz ko‘rishadigan bir sinfni ifodalaydi; bu aynan Danielning o‘ninchi bobida sodir bo‘lgan narsadir. Gid‘on olovning nazrni yutib yuborganini ko‘rganida, u o‘zi yuzma-yuz ko‘rgan Zot Rabbii ekanini, ya‘ni shu paytgacha U bilan muloqot qilganini anglab yetdi.

Olov mo'jizasi alomatni tasdiqlaganida, Gido'n bu haqiqatga uyg'onadi; va alomat Gido'nning o'zi edi — Xudoning qudratli odami va qo'llarida Habakkukning 300 ta lavhasi bo'lgan 300 ruhoniyan iborat lashkar. Alomat, ya'ni bayroq Gido'nning o'zidir, hamda uch yuz kishilik lashkar ham shudir; bu ayni paytda Hizqiyolning o'ttiz yettinchi bobda oyoqqa turadigan qudratli lashkaridir.

Leviticus 9:23, 24 da muqaddas chodir bag'ishlanganda, Horunning bosh ruhoniylar sifatidagi ilk qurbonliklaridan so'ng, Egamiz huzuridan olov chiqib, qurbongoh ustidagi kuydiriladigan qurbonlikni va yog'ni yondirib yuboradi. Xalq hayqiradi va vahimali ehtirom ichida yuztuban yiqiladi. Bu, satr ustiga satr, Ilyosning olovi bilan muvofiq bo'lishi lozim.

Yakshanba qonuni vaqtida yuz beradigan bug'doy bilan begona o'tlarning ajratilishi haqidagi Ezraning to'qqizinchi soatdagi ibodati o'sha paytda, ya'ni jangari jamoat g'olib jamoatga aylanganda, amalga oshadi. U Gid'onning olovi bilan ham muvofiq kelishi lozim. Horunning yetti kunlik muqaddas qilinishidan keyin sakkizinchi kuni keltirilgan ilk qurbonligi ustiga tushgan yondiruvchi olov o'sha kunning o'zida yana qaytdi va Horunning ikki yovuz o'g'lini halok qildi. Muqaddas Ruh to'qqizinchi soatda, Yakshanba qonuni vaqtida, o'Ichovsiz ravishda yog'dirilganda, ruhoniylarning ikki toifasi ajratiladi, va g'olib jamoat zabt etib va zabt etish uchun oldinga chiquvchi Efesning oq oti bilan ifodalangan ishni boshlaydi. G'olib jamoatning moylanishi Sulaymon ma'badida ikkinchi guvohligini topadi.

Sulaymonning ma'badni bag'ishlash marosimida, 2 Solnomalar 7:1–3 da, Sulaymonning ibodatidan so'ng osmondan olov tushib, kuydiriladigan qurbonliklar va boshqa qurbonliklarni yutib yubordi. Egamizning ulug'vorligi ma'badni to'ldirdi, buning oqibatida xalq sajda qilib, Xudoning ezguligi va Uning boqiy mehr-shafqatini e'lon qildi. Yakshanba qonuni paytida g'olib jamoat Zakariyo va Ishayo so'zlariga ko'ra barcha tog'lardan yuksak ko'tarilib, toj va bayroq bo'ladi. Sulaymonning ma'badni bag'ishlashida olov tushganida, ma'bad Egamizning ulug'vorligi bilan to'ldi; bu esa yettinchi karnayning Xudoning xalqi ustidagi ishini tugatganini va ayni shu ishni o'n birinchi soat ishchilari ustida tugatish arafasida ekanini ramziy ma'noda bildiradi. Yettinchi karnay kafforatni, ya'ni Iso O'zining ulug'vorlik Shohligini yuksaltirar ekan, sodir bo'ladigan Ilohiyat va insoniyatning birlashuvini anglatadi. Musoning chodiri va Sulaymonning ma'badiga tushgan o'sha olov, Dovud uchun bo'lgani kabi, Horunning o'g'li uchun ham hukm olovi edi.

1 Solnomalar 21:26 da, Dovudning aholini sanab chiqishi tufayli keltirilgan vabo paytida, Dovudning Arauna/Ornanning xirmonidagi qurbonligi osmondan qurbongoh ustiga tushgan olov bilan ijobat qilindi; bu qabul qilinganini bildirar va vaboni to'xtatar edi. Laodikiya vabosi, Dovudning insoniy kuch va donolikka bo'lgan qaramligining vabosini to'xtatish uchun keltirgan qurbonligi ustiga olov tushganda nihoyasiga yetadi. Insoniylikdan Ilohiy-insoniylikka o'tish kafforat bajo keltirilganda va jamoat bir bayroq singari ko'tarilganda belgilanadi. O'sha paytda, Sulaymonning ma'badi bilan uyg'unlikda, Ilohiyat insoniyat bilan birlashar ekan, Egamizning ulug'vorligi ma'badni to'ldirdi.

Yarim tun nidosi davrini, uchinchi va to‘qqizinchi soatlar orqali ifodalanganidek, keyingi maqolada ko‘rib chiqishni davom ettiramiz.

Olti kundan keyin Iso Butrusni, Yoqubni va uning ukasi Yuhannoni o‘zi bilan olib, ularni alohida baland bir toqqa olib chiqdi. Va u ularning oldida qiyofasini o‘zgartirdi: yuzi quyoshdek porladi, kiyimlari esa nurdek oppoq bo‘ldi. Va mana, Muso bilan Ilyos ularga ko‘rinib, U bilan suhbatlashayotgan edilar.

Shunda Butrus Iso'ga javoban dedi: «Yo Rabbiy, bu yerda bo'lishimiz yaxshi; agar xohlasang, bu yerda uchta chodir yasaylik: bittasi Senga, bittasi Musoga, bittasi Ilyosga». U hali so'zlayotganida, mana, yorqin bir bulut ularni qoplab oldi; va mana, bulut ichidan bir ovoz chiqib dedi: «Bu Mening sevikli O'g'limdir, Undan nihoyatda mamnunman; Unga quloq solinglar».

Shogirdlar buni eshitganlarida, yuztuban yiqildilar va nihoyatda qo‘rqib ketdilar. Iso kelib ularga tegindi va dedi: “Turinglar, qo‘rqmanglar.”

Ular ko‘zlarini ko‘targanlarida, faqat Isoning O‘zidan boshqa hech kimni ko‘rmadilar. Ular tog‘dan tushib kelayotganlarida, Iso ularga buyurib dedi: Inson O‘g‘li o‘liklardan yana tirilmagunicha, bu vahiy haqida hech kimga aytmanglar. Matto 17:1–9.